

LERMONTOV VE ZAMANIMIZIN KAHRAMANI ÜZERİNE

Nuri Yıldırım

Lermontov'un bıraktığı miras Rus edebiyatının iliklerine kadar işlemiştir.

Aleksandr Blok (1880-1921)

Rus romanının gür ırmağı, bütünüyle, Kafkasya'nın karlı zirvelerinde doğan bu berrak kaynaktan kopup gelmektedir.

Aleksey N. Tolstoy (1883-1945)

Muhtemelen hiçbir yazarın hayatı ve eserleri Lermontov'un-ki kadar çok tartışılmamış, birbirinden uzak görüş ve yorumlara konu olmamıştır. İlerici kesim onu Rus realizminin kurucusu olarak selamlarken, Nietzsche taraftarlarından tutun da "*Bogoiskatelstvo*" (Tanrıya yeni yol arayışı) adını alan dinî- felsefi harekete kadar çok çeşitli akım ve hareket Lermontov'da kendi düşüncelerini bulduklarını söylemişlerdir. Mistik şair ve yazar Daniil Andreyev'in (1906-1959) "Lermontov'un misyonu, kültürümüzün en derin bilmecelelerinden (gizemlerinden) biri!" sözleri bu durumu iyi açıklamaktadır. Eikhenbaum'un belirttiği üzere,¹ Lermontov'un sanatı bugüne kadar bir tarihî-edebeî olay olarak tam aydınlatılmadı; geleneksel edebiyat tarihi onu, yalnızca, 1830-40'ların aydınlarının toplumsal ruh halini yansıtan bir yazar olarak yorumladı. Lermontov'un 27 yıllık kısacık hayatı da tıpkı şifrelerle dolu eserleri gibi gizemlidir. Ondandır ki çok az sayıda (sadece 50 civarında), çoğu kısa notlar şeklinde mek-

¹ Eikhenbaum, B., Edebiyat Tarihi Değerlendirmesi Deneyimi (*Opit Istoriko-Literaturnoy Otsenki*), L. GOC. Izdat, 1924, Giriş (Vvedenie).

tup kalmıştır, hatta mektuplarının kasten yok edildiği iddiası vardır.² “Vadim” (1833-34) ve “Prenses Ligovskaya” (1836) adlı yarım kalmış iki nesir eserinden sonra Lermontov’un *Zamanımızın Kahramanı* gibi bir şaheseri nasıl yazdığı konusunda elde herhangi bir belge, bilgi, mektup vs. yoktur. Ölümünde de aydınlanmamış pek çok nokta bulunmaktadır; o kadar ki SSCB Bilimler Akademisi Rus Edebiyatı Enstitüsü 1958 ve 1966 yıllarında özel komisyonlar kurarak düelloyu ve şairin ölümünü yeniden inceleme altına alma gereği duymuştur.³

Lermontov her şeyden önce bir şiir dâhisidir; Rus şiirinin en güzel örneklerinden olan “Melek” (Angel) şiirini henüz 17 yaşında (1831), “Yelkenli” (Parus) şiirini 18 yaşında iken (1832) yazmıştır.⁴ Rusların çok büyük çoğunluğu onu Puşkin’in boşalttığı tahtı dolduran ikinci en büyük Rus şairi olarak kabul eder, çok az bir kısmı ise ikincilik için Derjavin (1743-1816) ile Lermontov arasında kararsızdır. Lermontov’un tüm eserleri kendi yaşamıyla, özellikle de çocukluğuyla yakından ilişkilidir.

Hayatı

15 Ekim 1814’te Moskova’da doğan Lermontov henüz 3 yaşındayken tüberküloz hastası olan annesi Mariya Lermontova’yı kaybetti. Penza bölgesinin Tarhanı köyünde yaşayan, kocasını genç yaşta kaybeden anneannesi (*babuşka*) Yelizaveta Arsenyeva ünlü bir aristokrat aileden geliyordu; çok zengin bir toprak sahibiydi. Lermontov’un babası Yuri Petroviç Lermontov (1787-1831) yüzbaşı iken emekli olmuştu ve maddi durumu iyi değildi. Üç nesil önce İskoçya’dan Polonya’ya gelerek devlet hizmetine giren bir aileden geliyordu. Babuşka, kızı Mariya’nın yüzbaşıyla evliliğine baştan beri karşıydı. Baba Lermontov karısı ölünce oğlunun bakımını Babuşka’ya bırakarak Tarhanı’dan ayrıldı ve küçük bir yurtluğunun bulunduğu

2 Udolov, B. T., M. Yu. Lermontov: *Hudojestvennaya Individualnost i Tvorçeskie Protssesi* (Sanatsal Kişilik ve Yaratıcı Süreçler), Voronej Üniversitesi Yayınları, 1973, s.5.

3 Udolov, age, s.3.

4 Lermontov’un çoğu yarı işlenmiş 400 civarında şiiri vardır, bunların 80 kadarı olgunluk dönemine (1836-41) aittir (bkz., Terras, V., *A History of Russian Literature*, Yale Uni. Press, 1991, s.228).

Tula vilayetine döndü. Lermontov'un çocukluğu çoğu kadın olan kalabalık bir akraba topluluğu içinde geçti. Lermontov biyografisini yazan Aleksandr Skabiçevski'nin ifadesine göre, küçük Lermontov kırıp dökmeye eğilimli, sineklere eziyet etmeyi seven, şımarık bir çocuktur; bu yetişme tarzı onun kişiliğini büyük ölçüde etkileyecekti.⁵ Küçük Lermontov dönemin diğer soylu zengin çocukları gibi resmî okul eğitimi almadı, evde yabancı öğretmenler tarafından yetiştirildi. İlk mürebbiyesi Alman Christina Rhemer oldu. İlk Lermontov biyografisini (1891) yazan Pavel Viskovatıy'a göre Rhemer disiplinli ve dindar biriydi, Lermontov'a serfler de dâhil tüm insanları sevmeyi öğretmeye çalıştı. Rhemer'in anlattığı Alman masal ve efsaneleri onun hayal gücünün gelişiminde yardımcı oldu. Üç yıl süren, halsizlik şeklinde kendini gösteren bir hastalık geçirdi. Yarım kalmış "Hikâye" adlı otobiyografik denemesinde *Saşa Arbenin* karakterinin ağzından bu hastalık dönemini anlatır. Yatakta düşünmeyi öğrendiğini, bol bol hayal kurduğunu, kendini Volga haydutları arasında hayal ettiğini yazar.⁶ İkinci eğitimci 1812'de esir düşmüş Fransız Albay Capet oldu. Lermontov'a coşkulu Napolyon hikâyeleri anlattığı için eğitimcileri içinde en çok onu seviyordu. Daha sonraki eğitimcilerinden Yahu-di asıllı Alman Levis'den Goethe ve Schiller'i, Fransız Gendrod'dan doğa bilimleriyle ilgili konuları, İngiliz Windson'dan ise Byron ve Shakespeare'i öğrendi.

Babuşka torununun bozuk sağlığına iyi gelir düşüncesiyle Lermontov'u 11 yaşındayken (1825) Kafkasya'ya, kaplıcalar şehri Pyatigorsk'a götürdü. Vahşi doğa onu derinden etkiledi, Lermontov Kafkasya'ya hayran kaldı. İleride yazacağı büyük eserlerin çoğu ("Şeytan", "Mtsiri", *Zamanımızın Kahramanı* ve onlarca şiir) Kafkasya'da gelecek ve kendisi de burada düelloda ölecekti.

Baba Yuri Lermontov oğlunu görmek için zaman zaman Tula'dan Penza'ya gelip gidiyordu. Ancak Babuşka torununu kaçırmamasından korktuğu için onun gelmesini istemiyordu. Her gelişinde Saratov'da

5 Skabiçevski, A., M. Yu. Lermontov: *Yevo Jizn i Literaturnaya Diyatelnost* (Hayatı ve Çalışmaları), 1891. <http://dugward.ru/library/lermontov-gzl.html>

6 Skabiçevski, age, s.7.

yaşayan kardeşine haber göndererek gelip torununu korumasını istiyordu. Babuşka, babasının çocuğu alması halinde onu mirasından mahrum bırakacağını söyleyince, baba, Lermontov'un 16 yaşına kadar onun yanında kalmasına izin verdi. 1827 yılında Lermontov ilk kez babasının Tula'daki çiftliğine gitti. Aynı yıl Babuşka ve Lermontov Moskova'ya taşındılar. Lermontov 16 yaşını doldurunca kavgalar yeniden alevlendi, Babuşka hasta düştü. Lermontov hasta anneannesini bırakamayacağını, onunla kalacağını söyleyince, baba, oğluna kızarak Moskova'yı terk etti ve birkaç yıl sonra da (1831) öldü.

Babası ile Babuşka arasındaki kavgalar küçük Lermontov'u derinden etkiliyordu. 16 yaşında Almanca olarak yazdığı "Menschen und Leidenschaften" (İnsanlar ve Tutkular, 1830) adlı dramada Babuşka iç karartıcı, baba ise sıcak renklerle tasvir edilmiştir. Hem bu dramada hem de onun peşinden yazdığı "Tuhaf Adam" (*Stranny Çelovek*, 1831) dramasında oyun, kahramanın intiharıyla sona ermektedir. Viskovaty, Baba ile Babuşka arasında seçim yapmak zorunda bırakılan Lermontov'un bu yıllarda intiharın eşiğine kadar geldiğini iddia etmektedir.⁷ 1828 sonunda anneanesi Lermontov'u Moskova Üniversitesi'ne ait, sadece soylu ailelerin çocuklarına hizmet veren yatılı bir okula yazdırdı, öğrenciler akşamları eve çıkabiliyordu. Okulun öğretmenlerinden şair Aleksey Merzlyakov ile Rusça ve Latince öğretmeni Aleksey Zinoviyev'in Lermontov'a katkısı büyük oldu. İlk taklit şiirlerini (Puşkin'in *Çerkezler'i* ve *Kafkas Esiri*, Byron'un *Prisoner of Chillon'* ı gibi) bu okulda yazmaya başladı. Elle yazarak hazırladığı *Utrennaya zarya* (Sabah Kızılığ) adını verdiği amatör bir edebiyat dergisini 2-3 sayı çıkarmayı başardı. Lermontov bu yıllarda (henüz 14-15 yaşında) en çok Puşkin'in ve Byron'un etkisi altındaydı. Öte yandan, Romantik akımın Rusya'daki öncüsü şair Jukovski'yi, orijinal dillerinden Schiller'i, Chateaubriand'ı (*Atala*, 1801) okudu. Romantik akımın baş eserlerinden biri olan, cennetten kovularak ebedi yalnızlığa mahkûm edilen şeytanın bir ölümlüyle aşkını konu alan manzum eseri (poema) "Şeytan"ın (*Demon*) ilk taslağını 1829 yılında yazmaya başladı, eser 1839 yılında tamamlandı.

7 Skabiçevski, age, s.19.

Lermontov 1831 yılı başında sınavını kazanarak Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesine girdi. İçine kapalı yapısı, uyumsuz, herkesi küçümseyici mizacı Lermontov'un üniversite hayatını çok olumsuz etkiledi. Aynı yıllarda Moskova Üniversitesi'nde bulunan Belinski, Herten, Stankeviç gibi ilerici gençlerle ve onların gruplarıyla herhangi bir ilişki kurmadı, yatılı okuldan arkadaşlarıyla olmayı yeğledi. Üniversitede aynı sınıfta okuyan Vistengof'un hatıralarına göre, Lermontov sınıfta tek başına bir köşede oturan, sürekli okuyan, profesörlerin anlattıklarını dinlemeyen, "Ne okuyorsun?" diye sorulduğunda soran kişiyi azarlayan biriydi.⁸ Bu ilgisiz tavrına rağmen Lermontov öğrencilerin hukuk profesörü Malov'u protesto eylemine aktif olarak katılmış ve uyarı cezası almıştır. Üniversitenin ilk yılında kolera salgını dolayısıyla dersler çoğunlukla yapılamadı. İkinci sınıfta ise Lermontov hocalarıyla sorun yaşadı, sınavları ihmal etti. Ailesinin de rızasıyla üniversiteden ayrılma kararı aldı. Bu kısa üniversite hayatının Lermontov'a bir katkı sağladığı şüphelidir. Ancak o kendi gayretiyle şiirinde büyük ilerleme kaydetti. En güzel şiirlerinden olan "Melek" ve "Yelkenli"nin yanı sıra "İsmail Bey" ve "Ölüm Meleği" şiirlerini bu yıllarda (1831-32) yazdı.

Moskova Üniversitesi'nden ayrılan Lermontov Petersburg Üniversitesi'ne girmek istedi, ancak üniversitenin Moskova'da aldığı dersleri saymayı reddetmesi ve edebiyat bölümlerinin o sırada üç yıldan dört yıla çıkarılması Lermontov'un üniversite okumaktan vazgeçmesine sebep oldu. Bu dönemde Byron etkisinde fanatik bir Romantik akım taraftarı olan Lermontov sınırsız ve soyut bir özgürlük peşinde koşuyor, tüm toplumsal kuralları ve düzeni, hatta eğitimi bile özgürlüğün önünde bir engel, bir zincir olarak görüyordu. Çocukluğundan beri aksiyona, tehlikeye, askerî olaylara karşı meyilli olan Lermontov orada okuyan arkadaşlarının da telkiniyle, Babuşka'nın itirazlarına rağmen, Süvari Muhafız Okulu'na kaydoldu. Onun özgür yetişme tarzına tamamen ters düşen bir karardı bu. Ancak askerî disipline uyum sağlamayı başardı. Kasım 1834'te okulu bi-

---

8 Aktaran, Skabiçevski, age, s.27.

tirerek asteğmen rütbesiyle Tsarskoe Selo (Çar köyü)'deki hassa alanına katıldı.⁹ Kitap okumanın yasak olduğu askerî okulda Lermontov sadece "Hacı Abrek" şiirini yazabildi, şiirin temasını da daha önceki çalışmalarından almıştı. Arkadaşları ondan habersiz bu şiiri *Biblioteka Dlya Çteniya* (Okuma Kitaplığı) dergisinde bastırdılar. Böylece "Hacı Abrek" (1834) Lermontov'un profesyonel bir dergide basılmış ilk şiiri oldu. Askerî okulu bitirdikten sonra Lermontov ikili bir hayat yaşamaya başladı; edebî çalışmalarını en yakın arkadaşlarına bile anlatmadan gizlice sürdürüyordu. 1835 yılında, elitlerin ahlaksızlıklarını sergilediği, mükemmel bir tiyatro eseri olan "Maskeli Balo" (**Maskarad**) oyununu yazdı. 1836 yılında sosyete hayatını konu alan "Prenses Ligovskaya" adlı romanına başladı, ancak roman yarım kaldı.

Lermontov bir akrabası aracılığıyla 1836 yılında *Ruskiy Invalid* dergisinin edebiyat ekini yöneten eleştirmen, dergici Andrey Kravetski (1810-1889) ile tanıştı. Kravetski genç şairi aralarında Jukovski, Odoyevski, Pletneyev gibi ünlü şairlerin de bulunduğu Petersburg edebiyat çevreleri ile tanıştırdı. 10 Şubat 1837'de Puşkin'in bir saray entrikası sonucu düelloda D'Anthes tarafından öldürülmesi üzerine, olaydan müthiş derecede etkilenen Lermontov, ünlü "Şairin Ölümü" şiirini yazdı. Elden çoğaltılarak hızla dağıtılan şiir Saray'da olumlu karşılandı. Fakat katilin yabancı olduğu için yargılanamayacağını, olayın sıradan bir onur düellosu olarak ele alınıp kapatılacağını öğrenen Lermontov bir hafta sonra şiire neredeyse doğaçlama sayılacak bir hızla, 15 dakika içinde 16 satırlık bir ekleme yaptı ve bu ekte olaydan doğrudan Saray'ı ve yüksek sosyeteyi sorumlu tuttu. Lermontov 21 Şubat 1837'de tutuklanarak Petropavlovski Kalesi'nde askerî hapisaneye kondu. 27 Şubat'ta Kafkasya'ya, Nijegorod süvari alayına gönderildi, rütbesi indirilmedi. "Şairin Ölümü" şiiri onu bir anda üne kavuşturmuş, Puşkin'in varisi yapmıştı.

Lermontov hastalık raporlarıyla alaya teslim tarihini 4 ay kadar erteleyerek tüm Kafkasya'yı dolaştı, Tiflis'i, Taman'ı gezdi. Taman'da

9 Lermontov asteğmen olarak göreve başlayıp ev tutunca Babuşka, Tarhani'den ona, ikisi uşak, biri aşçı ve biri de arabacı olmak üzere 4 serf gönderdi (Skabiçevski, age, s.38). Bu örnek Lermontov'un nasıl şımartıldığını çok iyi göstermektedir.

onu casus sanan kaçakçılarla başı derde girdi; “Taman” hikâyesinin teması buradan doğdu. 26 Aralık 1825 Dekabristler başkaldırısına katıldığı için Pyatigorsk ve Stavropol’a sürülen (Kafkasya o yıllarda tıpkı Sibirya gibi bir sürgün yeriydi) birçok Dekabristle tanıştı. Bunlardan Dr. N. V. Mayer “Prenses Meri” hikâyesinde Doktor Werner karakteri olarak karşımıza çıkacaktır. Babuşka’nın kız kardeşinin oğlu A. Hastatov, Kafkasya’da yaşıyordu ve maceralarıyla ünlü biriydi. Lermontov onu da ziyaret etti; Hastatov’un Lermontov’a anlattığı maceralar “Bela” ve “Kaderci” (*Fatalist*) için malzeme oldu.¹⁰ Lermontov’un bu birinci Kafkasya sürgünü Babuşka’nın gayreti sayesinde kısa sürdü; Şubat 1838’de Novgorod süvari alayına, Nisan 1838’de de Tsarskoe Selo’daki eski alayına geri döndü.

1837 ve 1838 yılları Lermontov’un kısa yazarlık kariyerinin en verimli dönemi oldu. *Sovremennik* dergisi birçok lirik şiirini, “Tambov Hazinedarının Karısı” poemasını (sansür tarafından oldukça kısaltılmış olarak) ve “Borodino” adlı uzun şiirini bastı. Romantik koşuk (balad) türündeki, Puşkin’in düellosuna imada bulunan, onur, öç alma temalı “Çar İvan Vasilyeviç, Onun Genç Muhafızı ve Babayığit Tüccar Kalaşnikov Üzerine Şarkı” poeması Vasili Jukovski’nin aracılığıyla yine sansürlü olarak basılabildi. “Kaçak” (Bir Dağ Efsanesi), kuşağının ümitsiz durumunu anlattığı “Düşünüş – tefekkür” (*Duma*) adlı şiiri ve “Şair” bu yıllarda yazılan seçkin şiirleri arasındadır. Lermontov Yekaterina Karamzina’nın evinde düzenli olarak yapılan edebiyat toplantılarının müdavimi oldu, Petersburg edebiyat dünyasını yakından tanıdı. 1837 sonbaharından itibaren, tamamlanmış ve basılmış tek romanı olan *Zamanımızın Kahramanı*’nı yazmaya başladı. Eseri oluşturan beş hikâyenin üçü 1839 ve 1840 yıllarında *Anayurt Notları* dergisinde tefrika edildi, romanın ilk baskısı Nisan 1840’ta yapıldı. 1829 yılından beri üzerinde çalıştığı “Şeytan (Bir Doğu Hikâyesi)” poemasını 1839’da tamamladı, daha önce yer olarak seçtiği İspanya’yı Kafkasya ile değiştirdi. Öte yandan, Kravetski Ekim 1840’ta Lermontov’un şiirlerini kitap halinde yayınladı.

10 Bkz. Skabiçevski, age, s.51.

Petersburg'da bulunduğu bu son yıllarında Lermontov katıldığı sosyete balolarındaki davranışları ve genel olarak çevresini hor gören tavırlarıyla pek çok düşman kazandı. Bu kişilerden biri olan Ernest de Barante (Fransız büyükelçisinin oğlu) tarafından düelloya davet edildi. Puşkin'in düello yaptığı yerin (Çernaya Reçka) çok yakınında gerçekleşen düello ufak yaralanmayla atlatıldı. Lermontov 23 Mart 1840'ta hapse atıldı. Görüş serbestti, ziyaretçiler arasında başından beri Lermontov'un yeteneğinin farkında olan ve yazılarıyla ona cesaret veren ünlü eleştirmen Belinski de vardı. Daha önce Lermontov'la birkaç kez Krayevski'nin ofisinde karşılaşan Belinski onun ağzından akıllı bir şey duyamamaktan, işi hep şakaya vurup saçma sapan sosyete nükteleri anlatmasından şikâyet etmişti. Ancak bu kez hapishanedeki 15 dakikalık görüşmede Lermontov Belinski'ye ilk kez ciddi şeylerden, gelecekteki edebiyat projelerinden bahsetti. Lermontov için kısa süre sonra Kafkasya'ya, Tenginz piyade alayına sürgün kararı çıktı. Arkadaşları Karamzin'in evinde toplanarak ona veda akşamı düzenlediler. Lermontov camın kenarından seyrettiği bulutlardan esinlenerek lirik "Bulutlar" (1840) şiirini çabucak o anda orada yazıverdi ve arkadaşlarına okudu. Şiirde bulutların ebedî göçüyle kendi zoraki göçünü (sürgün) ilişkilendiriyordu. Akşamın sonunda Lermontov arkadaşlarıyla vedalaşarak o gece Kafkasya'ya hareket etti. Moskova'da Gogol'ü ziyaret ederek yazmakta olduğu "Mtsiri"¹¹ poemasını ona okudu. Haziranın ortalarında (1840) Stavropol'de Kafkas cephesinin sol kanadındaki görevine başladı. İmam (Şeyh) Şamil güçleriyle Rus ordusu arasında 11 Temmuz 1840 günü cereyan eden Lermontov'un da katıldığı kanlı Valerik Nehri çarpışmasını "Valerik" (1840) adlı uzun şiirinde arkadaşına mektup şeklinde anlattı. Lermontov şiirinde ürpertici savaş tasvirlerinden sonra "Zavallı insanoğlu! Gök kubbenin altında herkese bu kadar bol yer varken neden hep savaş ister?" diye sorduktan sonra,

11 Edebiyat eleştirmeni Pyotr Mirsky (1890-1939), özgürlük uğruna, çocukken kapatıldığı manastırdan kaçarak üç gün boyunca ormanda hayatta kalma mücadelesi veren "Mtsiri"nin (Gürcü dilinde papaz çömezi demektir) şiirsel belâgat olarak Rusçada yazılmış en iyi manzum eser olduğunu söylemektedir (Mirsky, D.S., *A History of Russian Literature*, Northwestern Uni.Press, 1958 (ilk baskı 1926), s.142.

yanındaki Galub adlı Çeçen delikanlıya “Bu yerin adı ne?” diye sorar, o da “Valerik; sizin dilinizde ‘ölüm nehri’ demektir” diye yanıt verir. En ince duyguların dile getirildiği insancıl şiirler yazan Lermontov bir asker olarak diğer Rus subaylarından farksızdı. R. N. Dorohov adlı acımasızlığıyla ünlü bir subay 100 civarında Kazak’tan oluşan, çete türü bir bölük kurmuştu. Bunlar ateşli silah kullanmadan geceleri Çeçen köylerine baskın yapıyorlardı. Dorohov yaralanınca bölüğün yönetimi Lermontov’a verildi. Lermontov onların ağır koşullarına hızla uyum sağladı, komutanlarını seven çete üyeleri kendilerini etrafa “Lermontov bölüğündeniz” diye tanıtmaya başladılar.¹²

Babuşka tüm ilişkilerini kullanarak Lermontov’un bir an önce emekliye ayrılmasını sağlamaya çalışıyordu. Bunu Lermontov da istiyordu. Tüm zamanını edebiyata ayırabilecekti. Kravevski’ye, birlikte Batı taklidi olmayan özgün bir edebiyat dergisi çıkarma önerisinde bulunmuştu. Ancak kısa sürede Lermontov’un Valerik’te gösterdiği yararlılıktan dolayı ödül alamayacağı, dolayısıyla erken emekliliğinin söz konusu olamayacağı anlaşıldı. Lermontov Şubat ayında (1841) izinli olarak Kafkasya’dan Petersburg’a geldi. Gelişinin ertesi günü davetli olarak Kontes Vorontsova-Daşkova’nın düzenlediği baloya katıldı. Üzerindeki ordu üniforması baloya katılan muhafız subayların üniformalarından farklıydı. Gözden düşmüş bir subayın Petersburg’a gelişini yetkili makamlara bildirmeden üst düzey bir baloya, üstelik uygunsuz kıyafetle katılması baloda hazır bulunan Büyük Knyaz Mihail Pavloviç’i öfkelenirdi. Kontes tüm kabahati üzerine alarak Büyük Knyaz’dan özür diledi; Lermontov’u arka kapıdan dışarıya çıkardılar. Bu olay üzerine yetkililer Lermontov’un 48 saat içinde başkenti terk ederek birliğine katılmasına karar verdi. Lermontov Nisan sonu (1841) yola çıktı; birkaç gün Moskova’da kaldıktan sonra akrabası ve yakın dostu A. A. Stolipin ile birlikte 9 Mayıs’ta Stavropol’e ulaştı. Burada komutanını görerek birkaç gün şehirde dinlenebilmek için izin aldı. Bu sırada daha önceki yolculuklardan tanıdığı subay P. Magdenko’ya rastladı. Magdenko Lermontov’a görevine başlama-

---

12 Skabiçevski, age, s.67.

dan önce mutlaka Pyatigorsk'a gelmesi gerektiğini, orada çok eğleneceklerini söyledi. Akrabasının karşı çıkmasına rağmen Lermontov kararsız kaldı. Sonunda yazı tura atmaya karar verdiler; eserlerinin birçoğunun değişmez teması "kader" burada bir kez daha sözünü söyledi. Lermontov ölüme gittiğinin farkında olmadan yazı tura sonucunda Pyatigorsk'un yolunu tuttu.

Lermontov Pyatigorsk'a varınca komutanlığa hasta olduğunu bildiren bir dilekçe yazdı. Askerî hastanede oluşturulan özel bir komisyon talebini ciddi bularak Lermontov'a kaplıca tedavisi verdi. Lermontov ve akrabası Stolipin Maşuk Dağı'nın eteklerine yakın bir yerde ev kiraladılar. Komşuları arasında süvari okulundan pek çok arkadaşı vardı. Bir yıl önce yayımlanan *Zamanımızın Kahramanı'nın* başarısı, "Şairin Ölümü" şiiriyle ünlenen Lermontov'un şöhretini doruğa çıkarmıştı. Pyatigorsk'ta etrafını saran gençlerle birlikte hızlı bir eğlence hayatına daldı; sabahları erken kalkıp şiir yazıyor, akşamları geç saatlere kadar eğleniyordu. Akıl almaz şımarıklıklar yapıyor (örneğin, Pyatigorsk otelinde yemek yerken tabakları kafa darbesiyle kırmak, yemekleri döküp saçmak gibi), herkesi kızdırıyordu. Sataştığı kişilerden biri de komşu evde yaşayan, süvari okulundan tanıdığı Emekli Binbaşı Nikolay Martinov idi. Lermontov sürekli olarak ona sataşıyor, giydiği Çerkez kıyafeti ve uzun hançeriyle alay ediyordu. Her gün yinelenen bu tacizlere dayanamayan Martinov, başkalarının da kıskırtmalarıyla, şairi düelloya davet etti. Düello iki gün sonra, 27 Temmuz 1841 tarihinde Maşuk Dağı'nın eteklerinde bir yamaçta yapıldı. Lermontov önceden havaya ateş edeceğini açıklamıştı. Anlaşmaya göre üçe kadar sayılacak, ardından iki taraf da aynı anda ateş edecekti. Lermontov ateş bile etmedi, Martinov'un kurşunu doğrudan şairin kalbine isabet etmişti. Lermontov olay yerinde öldü. Üç gün sonra yapılan cenaze törenine büyük bir kalabalık katıldı; Martinov'a büyük bir öfke vardı. Ölüm haberi uzun süre Babuşka'dan saklandı. Duyunca kısmi inme geçirdi, evde Lermontov'u hatırlatacak herhangi bir şey kalmasın diyerek şairin tüm eşyalarını, notlarını, defterlerini dağıtıp attı. Ağlamaktan göz kapakları açılmaz hale gelen Babuşka 1845 yılında öldü. 1842 yılının Ocak ayında Çarın kararıyla Lermontov'un kemikleri Tarhanı'ya, aile mezarlığına nakledildi.

Lermontov, "Anayurt", "Tamara", "Peygamber", "Tartışma", "Düş", "Yola Tek Başıma Çıkıyorum" gibi birçok ünlü şiirini hayatının bu son yılında (1841) yazdı. "Tartışma (Spor)" bağımsızlığını kaybeden Kafkas halklarına bir ağıttır. Elburz ve Kazbek dağlarının karşılıklı diyalogunu "(Kazbek) buluttan şapkasını kaşlarına kadar indirdi / Ve ebediyen sessizliğe gömüldü" dizeleriyle biter. Ölüm düşüncesi Lermontov şiirinde sık sık karşımıza çıkar. Daha 17 yaşındayken (1831) bir şiirinde "...Her halükârda ömrüm kısa olacak / Bir şeyler tamamlayıp bitiremeyeceğim diye hep korkuyorum" şeklinde yazmıştı. Son aylarında Pyatigorsk'ta bir yandan sefahat hayatı yaşarken öte yandan derin bir umutsuzluk ve hayattan bıkkınlık hissediyor (Lermontov'un tipik ikili –dual– kişiliği), düellodan bir hafta önce arkadaşı A. Merinski'ye çok az ömrünün kaldığını hissettiğini söylüyordu. "Yola Tek Başıma Çıkıyorum" diye başlayan son yılına ait adsız şiirinde "Özgürlük ve huzur tek aradığım / Unutulup gitmek ve uyumak tek arzumdur!" diye yazıyordu.

Ruhundaki Bölünmüşlük

Lermontov, 26 Aralık 1825 Dekabrist başkaldırısı travmasını henüz üzerinden atamamış, Çar I. Nikolay'ın baskıcı rejimi altında bulunan aristokrat kökenli Rus aydınlarının bir temsilcisidir. Ancak, Belinski, Herten, Stankoviç, Bakunin, Granovsky gibi o dönemin ilerici, aydınlanma yanlısı entelektüellerinden farklı olarak, Lermontov'un ne berrak bir dünya görüşü vardı ne de toplumsal olaylara onlar kadar yakın ilgi duyuyordu. Serflere sempatisi ("Tuhaf Adam" draması, 1831), Avrupa'daki 1830 devrimci olaylarına yakın ilgisi şiirlerine yansıdığı halde, çok kısa sürse de olgunluk döneminde çağdaşları gibi sistematik, tutarlı bir dünya görüşü oluşturamadı. Bunu, Lermontov'un doğuştan şair yaratılışı, riske ve maceraya atılmaya yatkın karakteri, başta Byron olmak üzere Avrupa Romantik akımına bağımlılık derecesinde bağlılığı ve tüm erken gençlik dönemini onların eserleriyle haşır neşir olarak geçirmesi, ciddi bir üniversite eğitimi almaması gibi nedenlerle belki kısmen açıklayabiliriz. Ancak

şairin eylemi ile düşüncesi arasındaki çarpıcı çelişkinin psikolojik bir açıklaması olmalı. Skabiçevski, dâhilerde sık rastlandığı üzere, Lermontov'da ikiye bölünmüş bir ruhun, çift kişiliğin olduğunu, bir yandan yüksek sosyeteye en ağır şiirleri yazarken öte yandan hiçbir baloyu kaçırmadığını, hor gördüğü bu çevrelerin kendisine saygı duymasını istediğini yazmaktadır. Bir yandan yeryüzü mutluluğuna inanmaz, hayatı "boş ve aptalca bir şaka" olarak değerlendirirken, diğer yandan hayatın ona sunduğu tüm nimetlerden aceleyle, hırsla yararlanmak istemektedir. Lermontov'la büyük benzerlik gösteren *Zamanımızın Kahramanı*'nın başkarakteri Peçorin "Prenses Meri"de şöyle demektedir: "İçimde iki insan var: Birisi sözcüğün tam anlamıyla yaşıyor, ötekiyse düşünüyor ve diğerini yargılıyor (s.181)". Belinski, "Peçorin'deki bu çift kişiliğe bölünmenin, kendisiyle hesaplaşmanın sebepleri çok derindedir ve kişinin doğasının zenginliği ile eyleminin zavallılığı arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır" diye yazmaktadır.¹³ Düşünsenize, on üç on dört yaşından itibaren 3 ayrı Avrupa dilinden çağın önemli yazar ve filozoflarını okuyan, otorite tanımayan, asi Lermontov, sadece Rusya'yı değil çağı etkileyen entelektüel tartışmaların yapıldığı Moskova Üniversitesi'ni terk ederek kitap okumanın yasak olduğu süvari okuluna kaydoluyor. Bu birinci Lermontov olmalı! İkinci Lermontov ise askerî okulda geceleri gizli gizli "Hacı Abrek" poemasını yazıyor. Birinci Lermontov, Valerik Nehri çarpışmasına katılıyor,¹⁴ ikinci Lermontov ise "Tartışma (*Spor*)" şiiriyle bağımsızlığını ebediyen kaybeden Kafkasya'ya ağıt yakıyor!

Lermontov Romantik mi Realist mi?

Rusya'da Romantizm ayrı, bağımsız bir akım olarak değil, ön-Romantizm şeklinde, Sentimentalist akımın içinde doğup gelişti. Romantik (*romanişeskiy*) ve Romantisizm (*Romanizm*) terimleri

13 Belinski, V., *Stati i Retsenzii* (Makaleve Eleştiriler), Moskovskiy Raboçiy, 1971, s.76.

14 Lermontov'dan farklı olarak, Rus ordusunda subaylık yapan, Napolyon savaşına katılan ünlü filozof Pyotr Çadayev I. Aleksandr'ın baskıcı politikalarını protesto ederek 1820 yılında ordudan istifa etmişti.

1790'larda kullanılmaya başlandı.¹⁵ Klasik bir şair olan Derjavin (1743-1816) bireyin kişisel deneyimlerini, duygularını şiire sokan ilk şairdir. Sınırsız hayal gücü, ahenk, coşku patlamaları, zengin doğa tasvirleri gibi romantik unsurları şiirinde kullandı. Rus Sentimentalizminin kurucusu Nikolay M.Karamzin'in (1766-1826) "Zavallı Liza"sı (1792) ve K. Batyuşkov'un (1787-1855) "Lethe Kıyılarında Bir Hayalet"i (1809) Rus romantik akımının ilk eserlerindendirler. Romantizmin Rusya'da yayılmasında en büyük rolü Şair Vasily Jukovski (1783-1852) oynamıştır. Byron, Goethe, Schiller ve daha birçok romantik şair ve yazarın eserlerini Rusçaya çevirerek akımın yerleşmesini sağlamıştır. Rus şiirine altın çağını yaşatan Aleksandr Puşkin (1799-1837) erken dönemde *Ruslan ve Ludmila* (1820), *Kafkas Esiri* (1820-21), *Çingeneler* (1824) gibi romantik eserler vermişse de, 1825'lerden itibaren yazdığı *Belkin Hikâyeleri* (1830), *Yevgeni Onegin* (1824-31), *Yüzbaşının Kızı* (1836) gibi eserler melez (Klasik, Realist ve Romantik özellikleri bir arada içeren) niteliktedir. Rusya'da Romantizm 1820'lerin ortalarından itibaren inişe geçmiş, yavaş yavaş yerini Realizme bırakmıştır. Dönüm noktası olarak Puşkin'in *Belkin Hikâyeleri* alınabilir.

Romantizmin sona yaklaştığı bir dönemin şair ve yazarı olan Lermontov kimilerine göre katıksız bir romantik, kimilerine göre ise bazı eserleri romantik akıma dâhil olsa da, Puşkin ve Gogol ile birlikte Rus realizminin kurucusudur. Sovyet dönemi Lermontov uzmanlarından Kamsar N.Grigoryan, Lermontov'un tüm kariyeri boyunca katıksız bir romantik olarak kaldığını, kişiliğinin organik bir parçası olan "yoğun lirizm" ile renklendirilmiş eserlerinin yekpare bir bütün oluşturduğunu savunur. Grigoryan'a göre, Lermontov'un dışlanmış, gururlu, özgürlük ve doğa aşkıyla dolu, aşırı duygulu kahramanları bize tutkuyla sevmemizi, asil ve yüce olan her şey için tüm benliğimizle mücadele etmemizi söylerler.¹⁶ Benzer şekilde, ABD'li Lermontov uzmanlarından Vladimir Golstein ve Lauren Leighton, Lermontov'un, yarattığı başına buyruk, gururlu, özgüvenli kahra-

15 S. McLaughlin'in araştırmasından aktaran, Allen, E. C., *A Fallen Idol is Still a God*, Stanford Uni. Press, 2007, s.45.

16 Aktaran, Allen, age, s.52.

manlarıyla romantizmin bireysel ruhunu yansıttığını ve yaşadığı dönemin neredeyse tek büyük romantik yazarı olduğu görüşündedirler.¹⁷ Ancak, Lermontov'un romantizmi Byron'unkinden farklıdır. Lermontov lirik şiirlerinde Byron'un kötümserliğine Rus doğasının derinliklerinde çağlardan beri kök salmış olan Rus kötümserliğini ve halk karakterini ekleyerek kendine özgü bir romantizm yarattı. Diğer yandan, Byron'daki aşırı şüphecilik, soğuk alaycılık ve ahlaki yorgunluk Lermontov'da yoktur. Onun yerine hayatı şiddetle hor görme, küçümseme vardır.¹⁸

Ünlü eleştirmen Belinski, *Zamanımızın Kahramanı* için doğrudan "romantik" ya da "realist" sıfatlarını kullanmamakla birlikte, romanı değerlendirmesinden onu realist bir eser olarak gördüğü anlaşılmalıdır. Romanın niteliklerini şöyle sıralamaktadır: "Lermontov'un romanının ana fikri, önemli bir çağdaş problem olan insan iç dünyasını merkez olarak almaktadır... Derin, kusursuz bir gerçeklik duygusu ve içgüdü, sadelik, karakterlerin sanatkârane resmedilişi, içerik zenginliği, müthiş bir ifade güzelliği, şiirsel bir dil, insan kalbini ve çağdaş toplumu derinlemesine kavrayıp anlama, engin ve cesur bir üslup, güç ve ruh kudreti, zengin hayal gücü, tükenmez bir estetik hayat çeşitliliği, özgünlük – işte bu eserin, büsbütün yeni bir sanat dünyasını temsil eden nitelikleri!"¹⁹ Romanın başkarakteri Peçorin romantik bir kahramanın birçok özelliğini taşımakla birlikte içinde yaşadığı toplumun kısıtlayıcılığı onun bu potansiyelini sıradan bir bencilin haz arayışı düzeyine indirgemektedir.

Romanı oluşturan beş hikâyeden Romantizm tarzına en yakın olan "Taman" bile oldukça gerçekçi bir sonla biter; Kazak kızı (Su Perisi) ile kayığın içindeki mücadelesini neredeyse kaybetmek üzere olan Peçorin boğulmaktan son anda kurtulur, romantik kahramanlığından geriye bir şey kalmaz. Peçorin'in doğa anlayışı da romantiklerinkinden daha derindir. Bazen doğayı gerçek bir romantiğin gördüğü gibi, heyecan, coşku kaynağı olarak görürken, bazen doğa

17 Aktaran, Allen, age, s.52.

18 Skabiçevski, age, s.99.

19 Belinski, V., *Toplu Eserleri* (Rusça), 1953-59, c.4, s. 146-147.

ona şehri hatırlatır, şehir özlemini uyarır.²⁰ Yine, Romantizmde doğa genellikle insansız olarak, yalnızca kahramanla ilişkisi açısından tasvir edilirken, Lermontov'da doğa ile insan birbirine yaklaştırılmıştır.²¹ Romantizmde önemli bir yer tutan "arkadaşlık" Peçorin için bir şey ifade etmemektedir; Maksim Maksimiç ve Doktor Werner'in, tüm iyi niyetliliklerine ve yardımseverliklerine rağmen Peçorin'le ilişkileri kötü biter. Yine, "Bela" ve "Prences Meri"deki ayrıntılı gerçekçi tasvirler de *Zamanımızın Kahramanı*'nı Romantizmden çok Realizme yaklaştırır. Peçorin'in aşk anlayışı da romantiklerin ideal, ulvi aşkından farklıdır: Aşk onun için, hikâyeden hikâyeye değişerek bazen içgüdü, bazen oyun, bazen sadakat, bazen de tehlikenin kendisi olmaktadır.²²

Sovyet döneminin Manuylov, Mihaylova gibi önemli Lermontov uzmanları genellikle Lermontov'u Belinski gibi yorumlama eğilimindedirler. Örneğin, Manuylov, Lermontov'un romantik ya da romantik realist olarak görülmesinin onu anlamamızı zorlaştıracaklarını, Lermontov'un, Puşkin'in temellerini attığı Rus realist nesrini Gogol ile birlikte geliştirerek ileriye taşıdığını yazmaktadır.²³ Lermontov'un yarım kalmış nesir eseri "Vadim" (1832) ile "Şeytan" (1829-39) ve "Mtsiri" (1839) poemaları ve "Tamara" (1841) baladı romantiktir, ancak Lermontov bunların bir kısmını çok genç yaşlarında yazmaya başlamıştır. 1830'ların ortalarından itibaren Lermontov'un soyut, tarih-dışı bir kahramanlık anlayışına dayalı coşkulu, lirik şiirleri yerlerini "Anayurt" (Rodina), "Tambov Hazinesininin Karısı", "Valerik" gibi realist eserlere bıraktı. "Anayurt" şiirinde ülkesini kanla satın alınmış şan, güvenli bir huzur için değil, damı samanla kaplı izbaları (köy evi) için, sarhoş mujiklerin gürültülü dansları için sevdiğini yazdı. Lermontov gençliğinde "gerçek"i ölümsüzlüğün üzerine serilmiş çirkin bir örtü, ulvi ruhun

20 Allen, age, s.172.

21 Mihaylova, Ye., *Proza Lermontova* (Lermontov'un Nesri), Gos. İzd. Hudojestvennoy Literaturi, 1957, s.222.

22 Gerşteyn, E., *Geroy Naşevo Vremeni M.Yu. Lermontova* (Lermontov'un "Zamanımızın Kahramanı"), Hudojestvennaya Literatura, 1976, s. 45.

23 Manuylov, V.A., *Roman Lermontova, "Geroy Naşevo Vremeni"* (Lermontov'un Romani "Zamanımızın Kahramanı"), Prosbeşçenie Yayınları, 1966, s. 5-6.

köleliği olarak görüyordu, olgunlaştıkça “gerçek” onun için içinde yaşanılacak ve eylemde bulunulacak bir dünya olmaya başladı.²⁴

Zamanımızın Kahramanı Romanının Rus Edebiyatındaki Yeri

Ortak bir kahraman (Peçorin) merkez alınarak organize edilmiş beş ayrı hikâyeden oluşan *Zamanımızın Kahramanı* birçok bakımdan “ilk” olma özelliği taşımaktadır. Puşkin’in 1830’ların ilk yarısında *Belkin Hikâyeleri* ve *Yüzbaşının Kızı* adlı uzun hikâyesiyle başlattığı realist Rus nesrinin ilk romanı ve aynı zamanda, ulusal folklorla dayalı 1820’lerin Rus romantizminden aşırı bireysel “lüzumsuz adam” a yönelmiş Rus romantizminin son romanıdır.²⁵ Roman iki tarzın pek çok özelliğini bir arada içermektedir. Lermontov’un 1841’de ölümü ile hem Rus şiirinin altın çağı hem de Rus romantizmi kapanmış oldu. İkincisi, *Zamanımızın Kahramanı* Rus edebiyatının egemen tarzının şiirden düzyazıya geçtiği 1830’ların ilk romanıdır. Üçüncüsü, ilk Rus psikolojik romandır. Rusya’da ilk psikolojik roman denemesi, Karamzin’in, Rousseau’nun insan ruhunu analiz ettiği *İtiraf*’ından (1769) etkilenecek yazdığı, yarım kalmış “Zamanımızın Şövalyesi” (1799-1803) adlı eseridir. Eserin adının *Zamanımızın Kahramanı*’nı çağrıştırması ilginçtir. Alfred de Musset’in 1836 yılında yayımlanan ve okuyucunun büyük ilgisini çeken psikolojik romanı *Yüzyılın Çocuğunun İtirafı* (La Confession d’un Enfant du Siècle) belli ölçüde “Prens Meri” hikâyesinin önceli sayılabilir.²⁶

1830’larda hem Avrupa’da hem Rusya’da edebiyatta kişisel temalar öne geçmişti. Genç Fransa akımının “İnsan ruhunun anatomik gelişimi” analizleri, Heine’nin “Her insan bir evrendir” sözü, Balzac’ın eserlerinde tarihsel olaylar yerine günlük olayları ve kişisel hayatı esas alması Lermontov’u da etkiledi.²⁷ “Peçorin’in Defteri”ne

24 Mirsky, age, s.143.

25 Mersereau, Jr., J., “The nineteenth century: romanticism, 1820-40”, s.136, *The Cambridge History of Russian Literature*, edited by C. A. Moser, Cambridge Uni. Press, 1992 içinde.

26 Manuylov, age, s. 13.

27 Eikhenbaum, B., M. Lermontov’un “Zamanımızın Kahramanı” (*Geroy Naşego Vremeni M. Lermontova*), 1961, s.20. <http://sobolev.franklang.ru/index.php/pushkin-i-ego-vremya/244-b-eikhenbaum-geroj-nashego-vremeni-m-lermontova>

önsözünde "İnsan ruhunun –en sığının bile– hikâyesinin, bir toplumun hikâyesinden daha az ilginç, daha az öğretici olduğu söylenemez"(s.78) demektedir. *Zamanımızın Kahramanı*'nda insan ruhu ve düşünsel hayatı içeriden bir süreç olarak ele alınmakta, dışsal olaylar önemli olmamaktadır.

Zamanımızın Kahramanı'nı oluşturan beş hikâyeden ikisi, "Bela" ve "Kaderci" 1839 yılında Kravevski'nin başında olduğu *Oteçestvennie Zapiski* (Anayurt Notları) dergisinin No:3 (Mart) ve No:11 (Kasım) sayılarında yayımlandı. Hikâyelerden diğer biri, "Taman" aynı derginin 1840, No:2 (Şubat) sayısında yayımlandı. Diğer iki hikâye, "Maksim Maksimîç" ve "Prenses Meri" ayrı baskı halinde yayımlanmayıp doğrudan romanın içinde yer aldı. Romanın ilk baskısı Nisan 1840'ta yapıldı. Hemen bir yıl sonra, Mayıs 1841'de yazarın önsöz eklediği ikinci baskı okurlarla buluştu. *Zamanımızın Kahramanı* edebiyat eleştirmeni Mirsky'nin ifadesiyle, tanımlanması zor bir atmosfere sahiptir; aynı anda ironik, trajik ve sezgisel (visionary) olan, çok ince işlenmiş, Goethe'nin muhtemelen "şeytani" diye niteleyeceği bir romandır.²⁸

Hikâyelerin ortak kahramanı Peçorin²⁹ Rus edebiyatının "lüzumsuz adam" (*lişniy çelovek*) tiplerinden biridir, ancak, o, diğer "lüzumsuz adam"lardan, Puşkin'in Onegin'inden, Herten'in Beltov'undan (*Suçlu Kim?*, 1846) ve Turgenyev'in Rudin'inden (1855) farklıdır. Her adımını hesaplayan, plan yapan, tuzak kuran, kendi çıkarını sonuna kadar gözetken, güçlü bir ruha, ateşli bir tutkuya ve çelik bir iradeye sahip, enerjiyle eylem için her an hazır, fakat kendisi dışında herhangi bir şeye ilgi duymayan, herhangi bir dünya görüşü olmayan bir kişiliktir. Aslında Peçorin, Lermontov'un vurguladığı gibi kahraman olmaktan çok çağının kurbanıdır. Lermontov "Düşünüş – tefekkür– " (*Duma*, 1838) adlı şiirinde "Kederle bakıyorum bizim kuşağımıza! / Geleceği ya boş ya karanlık görünüyor" diyerek Peçorin kuşağını tarif etmektedir. Lermontov kitabın ikinci baskısına yazdığı önsözde:

28 Mirsky, age, s.164.

29 Lermontov, soyadını Omega ırmağından alan Puşkin'in Onegin'ine nazire olsun diye kahramanının soyadını Peçora ırmağına atıfı Peçorin koymuştur. İkisi de kuzeye akan bu nehirlerden Omega sakin, durgun bir nehir iken Peçora asi ve çalkantılıdır.

"*Zamanımızın Kahramanı*, aziz okuyucularım, gerçekten bir portredir, fakat tek bir kişinin portresi değildir; bu portre bizim kuşağın olgunlaşmış, kökleşmiş kusurlarının ortak bir portresidir" (s.16) diyerek Peçorin'in bir bireysel olay olmadığını söylemektedir. Yine önsözde, kendisinin sadece hastalığı teşhis ettiğini, nasıl tedavi edileceğini ise ancak Tanrının bilebileceğini söylemektedir.

Zamanımızın Kahramanı yayımlandığında büyük bir ilgi gördü; Belinski uzun bir yazı yazarak eseri tanıttı. Ancak Slavofiller (Slavyanofil) ve Saray, Peçorin'i ahlaksız bularak eseri eleştirdiler. Çarın kendisi de romanı okumuş, II. Bölüm'ü iğrenç bulduğunu ve baş kahramanın Peçorin değil, hikâye anlatıcısı alçakgönüllü yüzbaşı Maksim Maksimiç olması gerektiğini söylemiştir.³⁰ "Organik" eleştiri tezi ile tanınan sağ görüşlü eleştirmen Apollon Grigoryev (1822-64) ise Peçorin'in Rus hayatında kök salmamış yapay bir karakter olduğunu, Avrupa'dan kopya edildiğini savundu. Peçorin karakteri üzerine yapılan tartışmaların sonu bir türlü gelmemektedir. O bir kurban mı yoksa bir serseri, bir kabadayı mıdır? Gerçekten üstün yetenekli biri mi, yoksa kendi kendini aldatan biri midir? Birçok yorumcu Peçorin'de kişilik bölünmüşlüğü, çift kişilik olduğunu savunmaktadır.³¹ Örneğin, Y. Mihailova onun aynı anda hem soylu, doğal bir kişiliği hem de bozulmuş, yozlaşmış toplumsal bir kişiliği içinde taşıdığını söylemektedir. C.J.G.Turner "Peçorin'in marazi karakterinin kaynağı sorusu romanın temel gizemini oluşturmaktadır" demektedir.³² Bazı Lermontov uzmanları da Peçorin'de bir tür akıl hastalığı olduğunu, tıp adamlarınca incelenmesi gerektiğini, onun, mutluluğunu kışkırdığı kişilerin hayatlarını bilinçli olarak mahvettiğini, bundan zevk aldığını savunmaktadır.³³ Gerçekten de Peçorin "Prenses Meri"de Doktor Werner'e şöyle demektedir: "Bana, sizin henüz bilmediğiniz bir hastalığa yakalanmış bir kişi, bir hasta olarak bakmaya çalışınız. Böyle yaptığınız takdirde merakınız en yüksek düzeye çıkacaktır. Bu varsayımdan sonra artık benim üzerimde bazı önemli gözlemler yapabilirsiniz..." (s.179).

30 Bkz. Mihaylova, age, s.344.

31 Bkz. Allen, age, s.149.

32 Aktaran, Allen, age, s.149.

33 Bkz. Allen, age, s.257.

Başka bir tartışma kitabın adı ile ilgilidir; *Zamanımızın Kahramanı* acı bir alay (ironi) mı, değil mi? Gezgin subay,³⁴ yani Lermontov, "Peçorin'in Defteri"ne yazdığı kısa önsözde: "Bazı okuyucular Peçorin karakteriyle ilgili benim görüşümü merak ediyor olabilirler. Buna yanıtlam kitabın adıdır. 'Fakat bu acı bir alay!' diyeceklerdir. Bilemem," demektedir (s.79). Lermontov'un defterlerinde yer alan elyazmasında romanın orijinal adı "*Yüzyılın Başlangıcı Kahramanlarından Biri*" (Odin iz geroyev naçala veka) idi. Ancak, redaksiyon sırasında başlıktaki "*naçala*" (başlangıcı) sözcüğü yanlışlıkla "*naşevo*" (bizim) olarak okunup öylece daktilo edildi.³⁵ Romanı basan *Anayurt Notları* dergisinin redaktörü A. A. Krayevski, Viskovaty'ya, daha çekici olsun diye romanın başlığındaki *yüzyılı* sözcüğünü *zamanımız* ile değiştirdiğini ve *bir* sözcüğünü atarak eseri *Zamanımızın Kahramanı* (Geroy naşevo vremeni) adı ile yayımladığını söylemiştir.³⁶ Eikhenbaum'a göre, Lermontov orijinal başlıktaki "*Yüzyılın başlangıcındaki kahramanlar*" ile Dekabristleri kastediyordu. Ancak, başlık *Zamanımızın Kahramanı* şeklini alınca bunun bir "ironi" olup olmadığı tartışması büyüdü. Örneğin, Lermontov uzmanlarından Udalov, eğer Peçorin çağının tipik bir oğlu değilse bu takdirde romanın tüm anlamını kaybedeceğini iddia etti. D. İ. Pisarev, Apollon Grigoryev gibi yazarlar Peçorin'in bulanık dünya görüşü ve şeytani soğukkanlılığı ile Dekabristleri temsil edemeyeceğini öne sürdüler.³⁷ Devrimci demokrat kanadın sözcülerinden N.V.Şelgunov, insanın acısı ve toplumdaki kötülükler konusunda fikri olmayan yazarların salon kahramanlarını çağımızın kahramanı diye ilan ettiklerini belirterek Lermontov'un eserinin ilerici işlevini reddetti. Hertzen ise, tersine, Onegin'lerin, Peçorin'lerin ger-

34 "Bela" *Anayurt Notları* dergisinde yayınlandığında "Bir subayın Kafkasya Notlarından" alt başlığını taşıyordu. Kitapta bu alt başlık kaldırıldı. Romanda gezginin konuşmalarında askeri bir üslup yoktur; sürgündeki bir yazar izlenimi bırakmaktadır, ancak sansür nedeniyle bu açıkça yazılamamaktadır. -çev.

35 Gerşteyn, age, s.30.

36 Bkz. Gerşteyn, age, s.31.

37 Peçorin'in herhangi bir ideale, inanca sahip olmadığı yönündeki eleştirilere Belinski romanın yayınlanmasının hemen peşinden şöyle yanıt vermişti: "...Karşı bir görüş olarak Peçorin'in bir inanca sahip olmadığını söyleyeceksiniz. Harika! Fakat bu, bir dilenciyi altını yok diye suçlamakla aynı şey değil de nedir!" (Belinski, *Stati i Retsenzii* (Makale ve Eleştiri Yazıları), Moskovskiy Raboçiy Yayınları, 1971, s. 99).

çeklikle tamamen örtüştüklerini, dönemin Rus hayatının hüznünü ve parçalanmışlığını yansıttıklarını, kötü talihi, toplumda kendine yer bulamamış “lüzumsuz adam”ın sadece şiir ve romanlarda değil, sokaklarda, köylerde, şehirlerde, her yerde var olduğunu yazdı.³⁸ *Zamanımızın Kahramanı*’nı İngilizceye çeviren Nabokov, yazdığı önsözde, Lermontov’un “Peçorin bizim kuşağın kötülüklerinin bir portresidir” ifadesini Rus yorumcuların tersine fazla ciddiye almadığını, Peçorin’in bir kısmı Rus, bir kısmı Rus olmayan birçok kuşağın kurgusal (*fictio-
nal*) bir portresi olduğunu ileri sürdü.

***Zamanımızın Kahramanı*’nın İçsel Bütünlüğü**

Lermontov’un döneminde romanlar genellikle seri halinde ilişkili hikâyelerden oluşurdu. *Yevgeni Onegin* ve *Ölü Canlar* da böyledi. *Zamanımızın Kahramanı* iki bölüm halinde düzenlenmiştir: “Bela” ve “Maksim Maksimîç” hikâyeleri I. Bölüm’de, “Taman”, “Prenses Meri” ve “Kaderci” hikâyeleri de II. Bölüm’de yer almaktadır. Nabokov gibi birçok eleştirmen romanın bu şekilde bölümlere ayrılmasını gereksiz ve saçma bulmuşlardır. Oysa I. Bölüm’de kahramanın (Peçorin) karakterinin ve iç dünyasının dışsal gözlemciler bakımından ortaya çıkarılması, II. Bölüm’de ise kahramanın konuşarak, itiraflarda bulunarak, psikolojik analizler yaparak, içsel yönden kendi kendini açığa çıkarması söz konusudur.³⁹ Lermontov, beş hikâyenin tam bir bütünlük oluşturmasını sağlamak ve Peçorin’in kişiliğini, onu gülünç bir karaktere dönüştürmeden, tüm parlaklığıyla ve çok yönlü olarak, bir hikâyeden ötekine, adım adım açığa çıkarabilmek için sıradışı iki yola başvurmuştur: Anlatıcı çeşitlendirmesi ve hikâyelerin olayların kronolojisinden bağımsız olarak dizilişi. Rus subayın Çeçen kızını⁴⁰ kaçırmayı konu alan “Bela” alçakgönüllü, dürüst yüzbaşı Maksim Maksimîç’in gösterişsiz, yalın üslubuyla verilmekte, onun anlattık-

38 Aktaran, Manyulov, age, s.33.

39 Manyulov, age, s.40.

40 Bela, romanda bazen Çerkez, bazen Çeçen kızı olarak geçmektedir. Savaşın Çeçen sınırında (Doğu) geçmesi onun Çerkez olma olasılığını dışlamaktadır. Hikâyede geçen düğünün tasvirine ve knyazlık kurumunun olup olmadığına bakarak, kimi Lermontov uzmanları onun Çeçen, kimileri ise Kumuk olduğunu iddia etmektedirler. (Bkz., Manyulov, 1966, s.87 ve 92).

ları daha rafine bir dinleyici olan gezgin subayın (yani, yazarın) bilinç prizmasından geçirilmektedir.⁴¹ Anlatıcı, “Maksim Maksimiç” hikâyesinde gezgin subay (yazar), diğer üç hikâyede ise Peçorin’in kendisi olmaktadır. “Bela”da anlatı yolculuk sırasında geçtiği için yüzbaşının konuşmadığı zamanlarda gezgin subay (yazar) araya girerek, ayrıntılı Kafkas tasvirleri ile hem lirik bir atmosfer yaratmakta, hem de okuyucunun merakını en yüksek noktaya taşımaktadır. Yolculuk anlatıyı frenleyerek hikâyenin adım adım gelişmesini sağlamaktadır.

Dizilişe gelince, olayların oluş (Peçorin’in başından geçiş) sırasına göre hikâyeler şöyle dizilmeliydi: “Taman”, “Prenses Meri”, “Bela”, “Kaderci” ve “Maksim Maksimiç”. Oysa, Lermontov romanına “Bela” hikâyesiyle, yani sondan başlar. Hikâyesini anlatıp bitiren Maksim Maksimiç ile dinleyicisi gezgin subay (yazar) Vladıkafkas’ta kısa bir süre sonra yeniden karşılaşırlar. Bu karşılaşma ikinci hikâyede, “Maksim Maksimiç”te anlatılmaktadır. İran’a gitmek üzere oradan geçmekte olan Peçorin, Maksim Maksimiç ve yazarla karşılaşır. Yüzbaşının yıllardan beri sakladığı Peçorin’e ait defterleri Peçorin geri almak istemeyince gezgin subay alır. İşte, “Taman”, “Prenses Meri” ve “Kaderci” bu defterlerde yer alan hikâyelerdir. Bu ilginç sıralama sayesinde, yazar, kendisini yarattığı kahramanından tamamen ayırmayı, kahramanı nesnel hale getirmeyi başarır; yazar da okuyucu gibi olayları başkalarının ağzından sırası geldikçe duyacaktır. Böylece Lermontov, anlatıcıyı ve hikâyelerin sırasını değiştirerek, kahramanın gizemini sondan başa doğru, adım adım, azar azar açığa çıkararak, hem okuyucu nezdinde temanın uzun ve karmaşık olduğu izlenimini yaratmayı, hem de beş ayrı hikâyeyi büyük bir sanat eseri halinde birleştirmeyi başarmıştır.

Her biri farklı sosyal ve psikolojik ortamlarda geçen, kendi başlarına bağımsız sanat değeri taşıyan bu hikâyelerin edebi tarz olarak farklı oluşları da romana özel bir zenginlik kazandırmaktadır. “Bela” masalımsı bir aşk hikâyesi olmasının yanında, aynı zamanda Puşkin’in “Erzurum Yolculuğu”nu anımsatan bir yolculuk hikâyesidir. “Maksim

---

41 Terras, V., age, s.251.

Maksimic” psikolojik bir eskizdir. Günlük Şeklinde yazılmış bir sosyete hikâyesi olan “Prenses Meri”de Peĉorin’i kendi aĝzından tanımaya baŐlarız. KarŐılıksız aşk, yasak aşk, entrika, ölümle biten düello gibi birĉok olayın sıĝdırıldıĝı “Prenses Meri” kahramanın karakterini ortaya ĉıkarma bakımından en zengin hikyedir. Peĉorin’in kendi başından geĉen bir olayı anlattıĝı “Taman” ile tanık olduĝu olayları naklettiĝi “Kaderci” macera anekdotu türünde iki hikyedir. Romana mekn olarak o dönemde siyasi sürgün yeri olan Kafkasya’nın seĉilmesi ŐaŐırtıcı deĝildir. ĉocukluĝundan beri Kafkasya hayranı olan Lermontov’un pek ĉok Şiirinin mekni da Kafkasya’dır. ĉarpıcı doĝa Lermontov iĉin zgrlĝ simgeler. “Mtsiri”de papaz ĉmezi “(ĉ günlük) zgrlĝm sırasında ne yaptığımı mı ĝrenmek istiyorsun? YaŐadım!” der. Lermontov iĉin hayatla özgürlük aynı Őeydir.

Belinski romanın iĉyapısı ile ilgili olarak Őunları yazmaktadır: “Bu romanda eserin meydana getirilmesi sürecinin kapalılıĝı ŐaŐırtıcıdır... Bu kapalılıkta gizemli, tam ĉzlmemiŐ, Goethe’nin Werther’inde olduĝu gibi tam söylenmemiŐ bir Şey vardır; eserin bıraktıĝı izlenimdeki aĝırlık bu yüzdendir... *Zamanımızın Kahramanı*’nda tüm romanı birleŐtiren, parĉaları birbirleriyle iliŐkilendiren Şey bu duygu birliĝidir, düŐünce birliĝi deĝil... *...Zamanımızın Kahramanı* genel, büyük bir ĉerĉevenin iĉine yerleŐtirilmiŐ farklı birkaĉ ĉerĉeveden oluŐmaktadır. Genel ĉerĉeve romanın isminden ve ortak tek kahramanından ibarettir. Romanın bölümleri iĉ gerekliliĝe uygun olarak yerleŐtirilmiŐtir. Fakat bu bölümler esasında aynı ve tek kahramanla ilgili deĝiŐik, birbirinden ayrı olaylara tahsis edilmiş olsalar bile, onları başka olaylarla deĝiŐtirmek mümkündür. ...Yazarın esas fikri bölümlerin birliĝini ve okuyucuda bıraktıkları izlenimin genelliĝini mükemmel bir Şekilde saĝlamakta, artık ‘Bela’, ‘Maksim Maksimic’, ‘Taman’ ayrı bölümler olarak görülmemektedir. Yüksek düzeydeki bu sanatsal yapıtın özü buradadır.”⁴²

42 Belinski, V., 1971, age, s. 103.

Romanda Ele Alınan Tema ve Problemler

Zamanımızın Kahramanı, Gerşteyn'in ifadesiyle, tek bir merkezi problemi olmayan, kesişen farklı problemleri olan bir romandır.⁴³ Hikâyelerde vicdan, intikam, aşk, kader, etnik sorunlar, sürgün, savaşın etkileri gibi çeşitli temalar, bazıları doğrudan bazıları dolaylı olarak ele alınmaktadır. Katı sansür yüzünden olsa gerek politik meselelere yer verilmemiştir.⁴⁴ Lermontov önsözde okuyucuların, "Ahlak bu eserden ne kazanacak?" diye sorabileceklerini belirtmekte, buna yanıt olarak da insanların acı reçeteye, katı gerçekle yüzleşmeye ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Belinski de eserin tanıtım yazısında "Gerçek başlı başına en yüksek ahlaklıdır" diyerek Lermontov'u desteklemektedir. Gezgin subayın (yazarın) ahlak anlayışı konusunda bir ipucunu "Peçorin'in Defteri"ne yazdığı önsözde görmekteyiz. "Bizler çoğu zaman anladığımız şeyleri affederiz" diyerek Peçorin'in kötülüklerinin içtenliği dolayısıyla bağışlanabileceğini ima etmektedir. Değişken olmakla birlikte Peçorin'in de kendine göre bir ahlak anlayışı vardır: Entrika çevirdiği için Gruşnitski'yi düelloda öldürmekte, kışkırtıp sonra kenara çekildiği için Doktor Werner'le dostluğunu bitirmekte, düzenlerini bozduğu için "dürüst" kaçakçılara acımaktadır. Buna karşılık Bela'nın ailesinin mahvına sebep olurken ya da Vulıç'i Rus ruleti oynamaya teşvik ederken hiç de üzüntü duymamaktadır.

Romanda savaş açıkça ele alınmamakla birlikte savaşın karakterler üzerindeki etkileri açıkça belli olmaktadır. Maksim Maksimic'in kurşun vızıltilarına alışması, nöbetçiye bir gümüş ruble vererek ondan Kazbiç'i vurmasını istemesi, ölümün kanıksanması bunları göstermektedir. Yine, düello öncesinde Peçorin'in "Şiddet kullanılarak gerçekleştirilecek bir ölümü beklemek başlı başına gerçek bir hastalık değil midir?" sözü savaş ve idam cezası karşıtı bir sözdür. Etnik sorunlara açık bir biçimde girilmemekle birlikte, Maksim Maksimic Dağlılara karşı pek inandırıcı olmasa da, sık sık olumsuz sözler sarf etmekte, Peçorin ise

43 Gerşteyn, age, s.57-58.

44 Eikhenbaum (1961) romanda Peçorin'in siyasi bir nedenle Kafkasya'ya sürgün edildiği imasının mevcut olduğunu öne sürmektedir. Ona göre, Lermontov, "Peçorin'in Defteri"ne önsözünde "Elimde büyük bir defter daha var, ama önemli sebepler yüzünden yayımlama sorumluluğunu üzerime alamıyorum" diyerek sansüre imada bulunmaktadır.

tersine, Amerika'ya değil, İran'a ve Asya'ya seyahat edeceğini söylemekte, yerel halklar için olumsuz bir ifade kullanmamaktadır.

Fransız edebiyatında ve Dekabrist şairlerde sık sık işlenen, kader, önceden belirlenmiş, hayata kaderin mi yoksa irade ve aklın mı hükmettiği gibi konular Lermontov'un eserlerinde de (özellikle "Mtsiri", "Maskarad" ve *Zamanımızın Kahramanı*'nda) karşımıza çıkar. Kadere iman ve güçlü karakter Byron'cu romantizmin de önemli bir özelliğidir. Tamamen bu konuya ayrılmış olan, alinyazısının olup olmadığının doğrudan insan üzerinde test edildiği son hikâye "Kaderci"de alinyazısı konusunda kesin bir çözüme ulaşılamaz, konu belirsizlikle sona erer. Ancak, Peçorin, şüphenin sağlam bir karaktere sahip olmaya engel teşkil etmediğini söyler ve "... ben her zaman, başıma nelerin geleceğini bilmediğim durumlarda ileriye daha cesurca atılırım"(s.211) diyerek kaderciliğe teslim olmadığını vurgular. Diğer hikâyelerde de Peçorin'in kader sözcüğünü bir belagat ya da alışkanlık olarak kullandığını görürüz. Örneğin, sık sık işlediği kötülükleri kadere yükleyerek, "O günden bu yana kaç kez kaderin elindeki balta rolünü oynadım!" ya da "Kader, bu *dürüst kaçakçıların* barışçıl muhitine beni sokmayı acaba niçin gerekli görmüştü?" demektedir. Oysa, tehlike anında (örneğin, düello sırasında, kayıkta Kazak kızı ile mücadele ederken ya da sarhoş Kazak'ın üzerine atlarken) oldukça akılcı ve ihtiyatlı davrandığını, soğukkanlılığını koruduğunu, kılı kırk yararcasına her şeyi hesapladığını görebiliyoruz. Pratikte hiç de kaderci değildir. Yine romanda karakterlerin ağzından sık sık "kaderini değiştiremezsin", "doğuştan alınına böyle yazılmış" türünden kaderci söylemlere tanık oluyoruz. Ancak, bunları Müslümanlığın alinyazısı inancının Rus toplumundaki yerleşmiş etkileri ve ağız alışkanlığı olarak görmek gerekir. Örneğin, her zaman olayların sebep-sonuç ilişkilerini büyük bir titizlikle ele alan Maksim Maksimoviç bile sık sık bu tür kaderci sözler sarf etmektedir.

R. Freeborn, Peçorin'in eylemlerinin psikolojik ve ideolojik temelini "İnsan kaderin oyuncağı mıdır, yoksa efendisi mi?" sorusunun oluşturduğunu iddia etmektedir.⁴⁵ Y. Mihailova değişik bir yorum

45 Freeborn, R., "The classical Russian Novel", s.103, *Russian Literature* (edited by N. Cornwell), Routledge, 2001, içinde.

getirerek, *Zamanımızın Kahramanı*'nda kader ve alinyazısı kavramlarının toplumsal koşulların insan hayatını belirlemesi anlamında kullanıldığını, insanın bu koşullara boyun mu eğeceği, yoksa onlarla mücadele mi edeceği sorusunun romanın ana sorusu olduğunu öne sürmektedir.⁴⁶ Alinyazısını sık sık sınamak, tehlikeye atılmak sadece Peçorin'in değil, Lermontov'un da bir özelliğidir. Kafkas cephesinde görevli iken arkadaşları için askeri kampın tam sınırında bir akşam âlem düzenleyen Lermontov oradakilere korkmamalarını, ileriye nöbetçi koyduğunu söyler, fakat sabahleyin nöbetçi dediği şeyin bir korkuluk olduğu anlaşılır.⁴⁷

Zamanımızın Kahramanı'nın Yankıları ve Etkileri

Gogol, *Zamanımızın Kahramanı* için duyduğu hayranlığı, "Bizde, böylesine kusursuz, güzel ve rayiha saçan (*blagouhanniy*) bir nesri henüz kimse yazmadı" diyerek ifade etti.⁴⁸ Belinski, yayımlanmasının hemen ardından *Anavatan Notları* dergisinde iki bölüm halinde uzun bir yazı yazarak romanı tanıttı.⁴⁹ 16 Nisan 1840 tarihinde Vasili Botkin'e gönderdiği mektupta, "...Bu arada Lermontov'un hikâyeleri çıktı. Şeytani bir yetenek!" diye yazdı. Peçorin'in zamanının gerçek kahramanı, romanın ise "Zamanımız üstüne kederli bir düşünüş (tefekkür)" olduğunu, Lermontov'un dönemin önemli sorunlarını çözmeye giriştiğini belirtti.⁵⁰ Bulgarin, Şevıryev, Senkovski gibi tutucu edebiyat eleştirmenleri Peçorin'inin Rus yaşamı için tipik bir karakter olmadığını, Avrupa'dan ithal edildiğini, topluma egoizm mikrobunu bulaştırdığını iddia ettiler. *Zamanımızın Kahramanı* Avrupa'da yaygınlık kazanmış olan "psikolojizm" ve "insanın analizi" modasının da etkisiyle Rusya'da hemen büyük bir kabul gördü ve toplumsal-siyasal bir roman olarak yorumlandı.⁵¹ Peçorin sadece edebiyatta

46 Mihailova, Ye., age, s. 336.

47 Skabiçevski, age, s.68.

48 Gogol, N., *Toplu Eserleri* (Rusça), 1952, c. 8, s. 402.

49 *Oteçestvennie Zapiski* (Anayurt Notları), 1840, c.10, sayı 6.

50 Belinski, V., *Toplu Eserleri* (Rusça), 1948, c.1, s.788.

51 Eikhenbaum, 1961, age, s.39.

etki yaratmakla, taklit edilmekle kalmadı, gerçek hayatta da taklit edildi;⁵² gençler Peçorin'in giyimini, hal ve davranışlarını taklit etmeye başladılar.

Çernişevski, "ruhun diyalektiği" diye adlandırdığı düşüncenin doğuşu sırasındaki psikolojik süreci mercek altına alan ilk romanın *Zamanımızın Kahramanı* olduğunu, muazzam gözlem gücüyle Tolstoy'un bunu en yüksek düzeye çıkardığını yazdı.⁵³ Rus sembolik şiirin öncüsü ve edebiyat eleştirmeni Dmitri Merejkovski, Lermontov'un Tolstoy üzerindeki etkisinin Puşkin'inkinden daha büyük olduğunu söylemektedir.⁵⁴ P. A. Sergeyenko, sohbet sırasında Lermontov'un adı geçince Tolstoy'un onun için "gerçeğin ebedi, güçlü arayıcısı" dediğini aktarmaktadır.⁵⁵

Psikolojik analiz bakımından Lermontov sadece Tolstoy'u değil Dostoyevski'yi de etkilemiştir. Aleksandr Blok, "Dostoyevski'yi ancak Lermontov ve Gogol üzerinden tam olarak anlayabiliriz" demektedir.⁵⁶ Dmitri Merejkovski, Lermontov'un yarım kalmış son hikâyesi "Ştoss"un⁵⁷ tüm Dostoyevski külliyatının, Raskolnikov'ların, *Yeraltından Notlar*'ın yarı deli kahramanının, Svidrigaylov'ların başlangıç noktası olduğunu öne sürmektedir.⁵⁸ *Maskeli Balo*'da Arbenin'in "Fakat burada kazanmaya karar vermek için / Her şeyinizi, yakınlarınızı, dostlarınızı ve şerefınızı terk etmeniz gerek /... / Yasayı, insanları, doğanın yasasını hor görmemiz gerek!" sözlerinin *Suç ve Ceza*'nın Raskolnikov'unu güçlü bir şekilde anımsattığını görmemek zordur.

Özellikle, "Taman" hikâyesinin özlü anlatımı, şiirselliği birçok büyük Rus yazarının ve edebiyat eleştirmeninin hayranlığını kazanmıştır. Be-

---

52 Mirsky, age, s.164.

53 Çernişevski, N.G., *Toplu Eserleri* (Rusça), Goslitizdat, 1947, c. 3, s.423.

54 Merejkovski, D. S., *M.Yu.Lermontov: Poet Sverhçeloveçestva* (M. Yu. Lermontov: İnsanüstü Şair), 1909, s.70

55 Aktaran, Udodov, age, s.663.

56 Aktaran, Udodov, age, s.659.

57 Fantastik hikâyede Lugin adlı bir sanatçı gaipken sesler duyar. Ses ona memur Ştoss'un evinde bir oda kiralamasını söyler, Lugin söyleneni yapar. Eve geceye bir hayalet gelir ve Lugin onunla ştoss (iskambil oyunu) oynamaya başlar.

58 Merejkovski, age, s.76.

linski "Taman" için "âdeta bir tür lirik şiir" demektedir.⁵⁹ Lermontov'un ekonomik tarzından ve atmosfer yaratma yeteneğinden çok şey öğrenen kısa anlatının büyük ustası Çehov, Lermontov'un dilinden daha iyi bir dil bilmediğini söyler.⁶⁰ Yine, İ.A. Bunin anılarında Çehov'un "Bir türlü anlayamıyorum, daha çocuk sayılabilecek bir yaşta o bunu ("Taman"ı yazmayı, -N.Y.) nasıl başarabildi?" dediğini aktarmaktadır.⁶¹ Sergey Durilin, Tolstoy'la sohbetinde onun hiç tereddüt etmeden "Sanatsal açıdan Rus nesrinin en mükemmel eseri 'Taman'dır" dediğini aktarmaktadır.⁶² Turgenyev ise "Lermontov tamamiyle Puşkin'in rahle-i tedrisinden geçmiş; aynı özlü anlatım, aynı kesinlik ve sadelik... 'Taman', ne zarafet öyle!" demektedir.⁶³

Edebiyat eleştirmeni Mirsky şairlerin nesir eserlerinde genellikle bir tutukluluk gözlemlendiğini, oysa Lermontov'un nesrinin mükemmellik bakımından (zenginlik bakımından değil) gelmiş geçmiş en iyi Rus nesri, "Taman"ın da Rus edebiyatının bir şaheseri olduğunu yazmaktadır.⁶⁴ Mirsky'ye göre, Lermontov nesrinin eksiksiz özgürlüğü onu Puşkin'den ayırır. Yazar Aleksandr Kudrin (1870-1937) kıymetli taş işleyen ustaların masalarında daima bir zümrüt bulduklarını, yorulan gözlerini ona bakarak dinlendirdiklerini söyledikten sonra, kendi zümrüdünün ise üç kitaptan, Puşkin'in *Yüzbaşının Kızı* romanı, Lermontov'un *Zamanımızın Kahramanı* ve Tolstoy'un *Kazaklar*'ından oluştuğunu belirtir. Yine, Şair Mihail Dudin'in (1916-1993) "Lermontov, Rus kültürünün bütün zamanlarının çağdaşdır!" sözlerinde ifadesini bulduğu üzere, Lermontov'un kısacık ömrüne sığdırdığı eserlerin hiç eskimeyeceği, tıpkı 27'sinde ölen şairin kendisi gibi hep genç kalacağı sık sık dile getirilir.

Şubat 2017, Urla

59 Belinski, *Toplu Eserleri*, c. IV, s.205.

60 S. N. Şçukin'in anıları, aktaran, Manuylov, age, s.145.

61 Aktaran, Manuylov, age, s.146.

62 Aktaran, Manuylov, age, s.269.

63 A. Lukanina'dan aktaran, Manuylov, age, s.145

64 Mirsky, age, s.163.

